

Cultureel Kapitaal

debat over cultuureducatie en cultuurparticipatie

opinie

Maak beter gebruik van vrijwilligers, want zij genereren cultureel en sociaal kapitaal

Door Cees van den Bos • 8 juni 2016

Dr. Cees van den Bos staat sinds 1977 aan het hoofd van de eerste Nederlandse vrijwilligerscentrale, Vrijwillige Inzet Arnhem. Tussen 2004 en 2013 voerde hij een internationaal promotieonderzoek uit aan de Erasmusuniversiteit naar vrijwilligerscentrales: *Using Volunteering Infrastructure to build civil society*

Benader burgers die veel affiniteit hebben met kunst & cultuur niet alleen als consument, schrijft Cees van den Bos. Bied hen ook gelegenheid om een eigen steentje bij te dragen aan culturele programma's en doelen. Geef hun ervaring en talenten de ruimte.

De sector kunst & cultuur is gewild bij mensen die vrijwilligerswerk willen doen. Dat geldt met name voor ouderen, merk ik op de Vrijwilligerscentrale waar ik al sinds 1977 werk. Ik lees het ook in studies over actief ouder worden. Ouderen zoeken naar mogelijkheden om

uitdrukking te geven hun betrokkenheid bij kunst, cultuur en natuur. Op die terreinen willen zij graag hun betrokkenheid, talenten en ervaring inzetten. Altruïstische activiteiten scoren bij hen minder hoog.

Een interessant gegeven, waar meer gebruik van kan worden gemaakt. De sectoren kunst, cultuur en natuur zouden meer gelegenheden tot participatie kunnen creëren: de gelegenheid creëert de vrijwilliger!

Active society waarborgt democratie

Al in 1970, zeven jaar na het invoeren van de Algemene Bijstandswet, uitte minister Marga Klompé haar zorg over het verdwijnen van de inbreng van burgers in het publieke domein. Klompé vond inspiratie in het Handvest van de Verenigde Naties (1968) dat het concept van een *active society* propageerde met als motief: zolang burgers de gelegenheid hebben om zelf een bijdrage te leveren aan de vormgeving van de samenleving, is democratie gewaarborgd. In die opvatting wordt vrijwilligerswerk gedefinieerd als een democratische kracht, de expressie van wat burgers bezielt.

Het huidige concept van de participatiesamenleving maakt dit weer actueel. Er is een ontwikkeling gaande van 'burgers participeren in de plannen van overheden & instellingen' naar 'overheden & instellingen faciliteren plannen van burgers'. Dit is een verschuiving die niet alleen in Nederland, maar in tal van andere landen plaatsvindt.

Zo werd in oktober 2015 het twee jaar durende Europese project *Culture Guides for Socially-marginalised Communities* in Boedapest afgesloten. Doel: kunst en cultuur toegankelijk maken voor kwetsbare groepen als ouderen, gehandicapten en migranten. Middel: inzet van vrijwilligers. Deelnemers kwamen uit Denemarken, Engeland, Hongarije, Slovenië en Nederland (LKCA) en vertegenwoordigden culturele organisaties.

De projecten maakten duidelijk dat vrijwilligers in de culturele sector met hun inzet vier verschillende maatschappelijke waarden kunnen versterken: service, participatie, expressie en cohesie. Waarden die relevant zijn voor de culturele sector, maar die ook hoog scoren binnen het concept van de participatiesamenleving. Dat laatste maakt de bevindingen van het *Culture Guides* project interessant voor iedereen in de culturele sector die werkt met vrijwilligers.

De vier waarden van vrijwilligers

De vier waarden die in Boedapest zijn benoemd kunnen worden ingezet om de talenten van vrijwilligers de ruimte te geven. Ik vertaal ze naar de Nederlandse situatie.

Service: vrijwilligers kunnen met speciale programma's activiteiten van kunst- en cultuurinstellingen toegankelijker maken voor kwetsbare groepen. Denk aan voorleesprogramma's op scholen of bibliotheken; tijdelijke 'herinneringsmusea' in zorgcentra; scholieren als conservator/gids betrekken bij thematentoonstellingen; donateurs of leden van de Vriendenvereniging van musea, orkesten of theatergroepen als vrijwilliger inschakelen bij de uitvoering van flankerende activiteiten.

Participatie: vrijwilligers kunnen kwetsbare groepen door deelname aan kunst en cultuur mogelijkheden bieden om maatschappelijk mee te doen, zichzelf te ontwikkelen, meer

zelfvertrouwen te krijgen of hun talenten te ontdekken. Voorbeelden: dansen met dementerenden; rolstoelballet; migranten die hun eigen kunst en cultuur tot uitdrukking brengen; werkloze jongeren die met schoolkinderen theater maken, waarin kinderen met een rugzakje de hoofdrol spelen. Vrijwilligers maken de samenleving inclusiever.

Expressie: met vrijwilligersprojecten kun je mensen met passie voor kunst & cultuur die je normaliter aanspreekt als consument, gelegenheid bieden om een rol als producent te spelen. Hen vragen om hun talenten en betrokkenheid in te zetten bij (de organisatie van) festivals, volksopera's, pop-up optredens, beheer van erfgoed, stadsrondleidingen, voorlichting, educatieve programma's, projectkoren of Kunstcafés voor 55-plussers. Hen aandeelhouder maken van je activiteiten.

Cohesie: culturele activiteiten kunnen buurtcontacten versoepelen, integratie bevorderen, onderling vertrouwen versterken en bijdragen aan gevoel van welzijn en veiligheid. Cultuur als generator van sociale cohesie. In buurtcentra die door bewoners worden beheerd kunnen *culture guides* een podium bieden aan talent uit de wijk en tegelijkertijd ontmoetingen tussen wijkbewoners versoepelen. In die context ontstaan projecten als 'Muziek-bij-de-buren', 'Kunst-bij-de-buren', wijkfestivals en feestelijke optochten. Een geschikte ambiance voor lokale amateurtoneelgroepen of muziekgezelschappen om zich te manifesteren of kortlopende projecten aan te bieden.

Geen ideëel sausje

Het mes snijdt hier aan twee kanten. Enerzijds produceren vrijwilligers met de inzet van hun talenten, ervaringen en betrokkenheid *cultureel kapitaal*. Anderzijds creëert de culturele sector *sociaal kapitaal* door mensen de mogelijkheid te bieden om uitgedaagd te worden, langer maatschappelijk actief te blijven, een rol van betekenis te spelen en van een sociaal netwerk te voorzien.

Is dit een ideëel sausje om met inzet van vrijwilligers overheidsbezuinigingen in de culturele sector toe te dekken? Nee, het is een uitnodiging om burgers die veel affiniteit hebben met kunst & cultuur niet alleen als consument te benaderen, maar hen ook gelegenheid te bieden om een eigen steentje bij te dragen aan culturele programma's en doelen. Creëren in de culturele sector schept ruimte voor aandeelhouderschap van burgers.

Bron: <http://www.lkca.nl/cultureel-kapitaal/opinie-cees-van-den-bos>, 8 juni 2016